

Toidukvaliteedikava „Rohumaaveise liha tootmine“ eeskiri

Rohumaaveise liha omadused

Rohumaal kasvanud veiste liha on kasulik, sisaldades konjugeeritud linoolhapet (CLA), E-vitamiini, β -karoteeni, lihas on hea oomega 6:3 rasvhapete vahekord. Samal ajal on kõigi nende näitajate väärtus inimese toitumuse kohaselt paremal tasemel kui teraviljanuumal kasvanud veistel.¹

Lisaks sellele, pole rohumaal kasvanud veised saanud sarnaselt nuumafarmides kasvataud veistele GMO soja, rapsi või maisi. Rohumaaveiseliha kasvatus on ökoloogiliselt jätkusuutlik, omamata samaväärset süsinikjalajälge nuumafarmis peetavate veistega. Veiseid karjatatakse kogu võimaliku karjatamisperioodi vältel – silo ja heina söödetakse vaid talveperioodi, sh. ei nuumata veiseid teraviljaga. Rohumaad millel veiseid karjatatakse on 50 % ulatuses püsirohumaad, poollooduslikud või looduslikud, mis tähendab, et neid ei künata üles, ei uuendata järjepidevalt. Tänu nuumloomade karjatamisele, on paremini täidetud loomade heaolunõuded ning võimaldatud neil käituda liigiomaselt.

Toidukvaliteedikavas osalemise tingimused ja kord

Toidukvaliteedikavas võivad osaleda kõik maherohumaaveise liha tootjad, kes vastavad kvaliteedikavas toodud tingimustele. Toidukvaliteedikavas osalemiseks tuleb MTÜ-le Liivimaa Lihaveis esitada vastavasisuline avaldus. Tootja kinnitab avalduses allkirjaga kohustust täita toidukvaliteedikava eeskirjas kehtestatud nõudeid. MTÜ juhatus kontrollib taotleja osalemiseks vajalike nõuete vastavust ja kannab taotleja sobivuse korral toidukvaliteedikavas osalejate nimekirja.

Toidukvaliteedikavas osaleja osalemise tingimused:

- kvaliteedikavas osalevale tootja ei tohi olla eksinud looma- ja taimetervise ega loomade heaolu, toidu- ja söödaohutuse põhinõuete vastu;
- tootja peab pidama kvaliteedikavas osalevate loomade osas arvestust, mis tähendab, et loomad on kantud seadusele ja nõuetele vastavatesse registritesse;
- tootja peab omama mahetunnustust või olema alustanud ülemineku perioodi

---

¹ *A review of fatty acid profiles and antioxidant content in grass-fed and grain-fed beef. Cynthia A Daley*, Amber Abbott1, Patrick S Doyle, Glenn A Nader and Stephanie Larson Nutrition Journal 2010, 9:10*

mahetunnustuse saamiseks.

- tootja järgib toidukvaliteedikava „Rohumaaveise liha tootmine“ kohustuslikku tootmismeetodit;
- kannab üks kord aastas toidukvaliteedikava rakendava MTÜ juhatuse valitud konsulendi poolt läbiviidavad järelevalve kulud;
- ei tee takistusi järelevalve teostamisel ning esitab järelevalve läbiviimiseks vajalikud dokumendid.

Toidukvaliteedikava eeskirja nõudeid rikkuva toidukvaliteedikavas osalejad kustutatakse osalejate nimekirjast tootjarühma juhatuse otsusega.

Realiseeritav lõpptoode

Müügiks realiseeritakse: rohumaaveise liha ja sellest valmistatavad lihavalmistised, hakkliha, lihatooted, sulatatud toidurasvad ja toit.

Liha müügi üle peab arvestust MTÜ Liivimaa Lihaveis. Partiiliha moodustub ühest transpordikoormast veisepartiist. Peale rümpade lõikust esitab lõikusteenuse osutaja SIA Cesu galas kombinats MTÜ Liivimaa Lihaveisele kaaluandmed lõigatud rümpadest, mille alusel lõigatud veiseliha tükid saavad partiinumbriga ja need pakendatakse, markeeritakse ning ladustatakse.

MTÜ Liivimaa Lihaveis ostab tapteenust ja lõikusteenust Toiduseaduse mõistes tunnustatud ettevõtetelt 102LVFS, 08/03 ja EE16 Need ettevõtted täidavad nõudeid, mis tulenevad Toiduseaduse § 24-st ning need nõuded on üksikasjalikult kirjeldatud nende ettevõtete enesekontrolliplaanides. Läti ettevõtte täidab samaväärseid nõudeid, mis tulenevad vastavalt tema siseriiklikust seadusandlusest.

Toidukvaliteedikava raames toodetava toote kohustuslik tootmismeetod

Rohumaaveise liha tootmine toimub toidukvaliteedikavas osaleva tootja kohapealses ettevõttes.

Kvaliteedikava alla kuuluvad anguse, herefordi, salersi, simmentali ja limusiini tõugu, rohusöötadel kasvatavad veised. Eelistatud on nudid veised, kuna nudide veistega on paremini tagatud veiste ja nendega töötavate inimeste heaolu - veiste koondamisel, sorteerimisel ja

transpordil. Sarviliste veiste puhul võivad farmid kvaliteedikava alla kuuluda, kui neil on farmisisesele ette näidata võimekus tulevikus jõuda loomulikult teel nudide veisteni (kasutades sarvitut geeni edasi kandvaid sugupulle).

Kvaliteedikava alla kuuluvad veised kasvavad veisele omasel koresöödal. Vähemalt 50% karjatamisperioodist karjatatakse nuumveiseid looduslikul-, püsi- või poollooduslikul rohumaal. 50% ulatuses on lubatud karjatada lühiajalisel rohumaal. Talvine sööt, mis koosneb kõrgekvaliteedilisest silost ja heinast võib olla varutud kultuurrohumaalt. Teravilja ja proteiinsöötaid veistele sööta ei või, välja arvatud juhul kui põhisööda varumine on ebaõnnestunud, kvaliteetset silo või heina pole võimalik osta ja lisa sööda juurdeandmine on vajalik säilitamiseks elementaarne loomade heaolu. Realiseeritavatele noorloomadele söödeta silo ja/või hein peab olema kvaliteediga, mis tagab minimaalsemagi juurdekasvu. Kaalulangus ja seisak pole kvaliteedikava alustele veistele lubatud.

On lubatud maheteravili ja kodumaised proteiinsöödad (lina- või rapsikook). Erandkorras juurde antav lisa sööt ei tohi ületada 30 % päevasest kuivaine söömusest. Välistatud on soja, mais jms importsööt (GMO) ehk farm ei tohi sööta loomadele sööta, mis ei ole vastavuses EV mahetunnustuse saanud farmile.

Kava alla kuuluvatele veistele on tagatud aastaringne vaba liikumine värskes õhus, juurdepääs puhtale veele ja tagatud elementaarne vari ilmastikutingimuste eest, nii talvel kui suvel.

Laudas pidamisel on võimalik lasta loomad jalutusala.

Talvisel pidamisel peab olema tagatud veistele allapanuga (põhk või hein) kuiv lamamisala.

Kvaliteedikava all realiseeritud loomad peavad olema heas toitumuses, terved, kasvanud tingimustes, mis vastavad EV mahetunnustuse saanud farmidele.

Rümbamass realiseeritavatel loomadel on eelistatult vahemikus 230-350 kg. Soovituslik vanus realiseerimisel härgadel ja lehmikutel 14-30 kuud, pullidel kuni 24 kuud. Rasvasusklass 1...5, lihakusklass O...E.

Rohumaaveise toodete valmistamiseks realiseeritakse ammelehmased, kellele vanuse piirangut ei seata. Kvaliteet kindlustatakse looma kaalu ja tervisenäitajatega. Prakeeritavate ammelehmade minimaalne kaal peab olema 200 kg ja lihakusklass O.

Kvaliteedikavas osaleja kastreerib vähemalt 20 % oma pullikutest liha kvaliteedi parandamiseks. Kastreerimine toimub kirurgiliselt või tangidega, litsentsi omava veterinaari osalusel. Soovituslik vanus kastreerimisel on 3 - 6 kuud, vältida tuleb kastreerimise langemist samasse ajavahemikku noorloomade võõrutamisega. Ajavahe võõrutamisega peab olema vähemalt 21 päeva.

Loomaomanik rajab või uuendab 5 aasta jooksul 1 % rohumaid oma püsirohumaade ja/või kultuurrohumaade koguhulgast . Rohumaade uuendamine võib toimuda nii otsekülviga kui kündmise teel.

Lõpptoote kvaliteeti iseloomustavad põhinäitajad, mida saab kasutada kvaliteedi kontrollimisel:

— tõug;

Kontrollitakse farmis : veiste tõugu kontrollitakse farmis veisepasside alusel.

— karjatamine püsi-, looduslikul või poollooduslikul rohumal – vähemalt 50% ulatuses;

Kontrollitakse farmis: loomaomanik esitab kontrollile põlluraamatu, mille alusel tuvastatakse püsi-, looduslikul või poolloodusliku rohumaa osakaal kogu kasutusel olevatest maadest. Karjatamine peab olema märgitud põlluraamatusse vastavate põldudele tehtud toimingute lahtritesse. Kontroll tuvastab, kas karjatamise tasakaal 50 % ulatuses on saavutatud. Arvesse võetakse kogu karja karjatamiskoormust.

Karjatamiskoormuse soovitused

Karjatamiskoormus peab tagama, et hektari kohta ei ületaks lämmastikukogus (N) 170 kg , mis vastavalt KOMISJONI MÄÄRUS (EÜ) nr 889/2008,

Lisa IV -le

alla aasta vanused veised 5 looma/ ha

1...2 aasta vanused pullid, lehmikud, härjad 3,3 looma/ha

ammlehmad 2,5 looma /ha

üle 2 aasta vanused pullid, lehmikud, härjad 2,5 looma/ha

— talvise sööda kvaliteet;

Kontrollitakse farmis : talvist sööda kvaliteeti hinnatakse visuaalselt sh. organoleptilisi näitajaid. Talvise sööda piisavat kogust hindab kontroll samadel alustel, mida kasutab

Põllumajandusameti mahekontroll, st. kontrollitakse söötade arvestuse lehte. Minimaalne kuivaine kogus talviseks söödaperioodiks (210 päeva) on arvestuslikult 15 kg/KA 1 ammele, 21 kg/KA sugupullile, 7,5 kg/KA noorloomale vanuses 6 kuud kuni 2 aastat ja 2kg/KA vasikale vanuses 0 kuni 6 kuud. Sööda kvaliteet peab tagama ammedele kehakonditsiooniklassi (BCS) vähemalt 4. Ammede konditsiooni hindab kontroll visuaalselt , kasutades allolevat tabelit.

tabel.2 Ammlehmade kehakonditsiooniklassid (BCS)

	BCS	KIRJELDUS
Väga kurtunud kuni kõhn	1	Kõik luud, ribid ja ka selgroog on loomal selgelt näha , mitte mingisugust rasvakihti kogu loomal ei leidu. Lihased on kurtunud, veis on füüsiliselt nõrk - raskusi kõndimise ja püstiseismisega.
	2	Loomal on sarnane füüsilise kirjeldus kuid ta suudab siiski normaalselt kõndida ja seista.
	3	Sarnane BCS 1ja 2 le , kuid lihased on vaadeldavad ja mitte samal viisil kurtunud. Ribid ja selgroog on selgelt naha alt paistmas, rasvakihti kehas ei ole. 3 klassis on kogu looma massist 13% rasva. Keskmise suurusega lehm 3-das klassis on suurusjärgus 160 kg kergem kui sama loom 7. BCS klassis
piiri peal	4	Luustik ja 3-5 ribi on vaadeldav kuid selgroog ei tungi naha alt esile. Erinevad lihased tagaosas on vaadeldavad, seal rasva peal näha ei ole. 4 BCS klassis on looma üldmassist 18% keharasva. Keskmise suurusega lehm on 4 klassis umbes 120 kg kergem kui sama loom oleks BCS 7 klassis
optimaalne: keskmine kuni väga hea toitumus	5	Kergelt rasvasem kui lehm BCS 4. Ainult 1-2 ribi on nähtav , tagaosa lihastik ei ole eristatav. Kerge rasvakiht katab päraluunukke ja on kombatav kuid rinnal rasvakihti ei ole. BCS 5 veisel on kogumassist rasva 22%. Keskmine lehm 5 BCS on umbes 80 kg kergem kui sama suurusega lehm BCS 7.
	6	Loomal on nähtav kiht rasva rinnal, ja külgedel- ribid nähtavad enam ei ole. Päraluu- ja puusanukid on veel näha kuid kehajooned on sujuvad. 6 BCS loomal on 26,5 % keharasva. BCS 6 klassis loom on umbes 40 kg kergem , kui sama suurusega loom 7. klassis
	7	Looma rind ja küljed on nähtava rasvakihi all, selgroog on jäljena näha, kuid kogu loom on sujuva joonega. Kergelt on veel väha puusanukkide asukohad. 7 BCS on rasva% kogu massist 31.
rasvunud	8	Loom on nii rasvane ,et näha pole päraluu- ega puusanukke ja ka rind on rasvakihi sellevõrra keatud, et tungib esile. Rasvakiht on ka udaral, ning rasvapadjakesed on sabajuurel. Kael on väga paks, selgroogu pole näha, rasvakiht on ka tagaosa lihaste peal.
	9	Välirik loomal sarnane eelmisega, kuid lisanduvad juba füsioloogilised probleemid kõndimisega, lamamisega. Loom on nii tugevalt rasvunud, et

		tiinestumine ja poegimine on häiritud.
--	--	--

Soovituslik toitumus ammedel on 5 – 7 konditsiooniklass. 4 klassis olevad loomad on lubatud, kui kõhnumine on põhjendatud esimese aasta poeginud mullikatel või väga eakatel loomadel.

--juurdekasv;

Kontrollitakse farmis: juurdekasvu kontrollitakse **noorloomadel** peale võõrutamist, võõrutamine võib toimuda ajavahemikus 6 –st 12 kuuni peale sündi. Juurdekasvu hinnatakse visuaalselt, loomad peavad olema elavad, liikuma normaalselt. Juhul kui noorloomadel on visuaalselt hinnatavad hälbepildid - näiteks: aukus silmad, kõrvad on longus, karjatamisperioodil karv pulstunud ja tuhm, kõnnak vaaruv, tuleb võtta analüüsid põhisoõdast (silo või hein) , analüüsida kvaliteeti sh. toksiinide sisaldust. Samuti tuleb teha roojaanalüüs siseparasiitide uuringuks.

Normaalse juurdekasvu noorloomadele tagab silo / hein , mille ME on minimaalselt 8,4 MJ/kg kuivaines. Toorproteiini peab olema heina kuivaines vähemalt 10,5%.

Juhul kui koresööda analüüsid jäävad alla eespool toodud näitajate, on farmeril lubatud anda noorveistele (6-12 kuud) kohaliku teravilja ja proteiinsöötaid, kuid mitte enam kui 30% päevasest noorloomade kuivaine söömusest.

Realiseerimisküpsed veiseid vanuses 13 kuud – 30 kuud teravilja ega proteiinsöödadega toita ei ole lubatud! Juhul kui nende koresööt ei taga minimaalset juurdekasvu, siis neid Rohumaaveise kvaliteedikavas talveperioodil ei realiseerita, vaid alles karjatamisperioodil.

— pidamistingimused;

Kontrollitakse farmis : Loomade vaba liikumist igal aastajal, st. neid ei tohi pidada lõas ega laudas kinni, ilma jalutuslata.

Juurdepäas puhatale veele igal aastajal. Talvel ei tohi olla vesi jääga kaetud.

Kuiva allapanuga lamamisala talveperioodil olemasolu.

Võimalus varjuda ilmastikutingimuste eest nii suvel kui talvel, selleks võib olla ka looduslik metsatukk vms.

— kavas kehtestatud rümbavahemik.

Kontrollitakse tapamajast saadud kaaluandmeid: Alla lubatud rümbakaalu 230 kg tapetud loomade liha ei kasutata liha väärtükimüügina , seda võib kasutada toodete müügiks – hakkliha, vorstid, singid jms. Üle ülemise piiri 350 kg rümbakaal piirangut ei

kehti, see on soovituslik loomaomanikule ja reguleeritakse madalama hinnaga.

— kastreerimine

kontrollitakse farmis:

veterinaarpäeviku sissekannetest .

— rohumaaade uuendamine

kontrollitakse farmis:

loomaomanik esitab kontrollile põlluraamatu, kus on tuvastatav rohumaaade uuendamine.

Abinõud kohustusliku tootmismeetodi järgimise tagamiseks

Iga toidukvaliteedikavas osaleja kohustub järgima toidukvaliteedikava eeskirja nõudeid. Toidukvaliteedikava eeskirja nõuete täitmist kontrollib MTÜ Liivimaa Lihaveise poolt valitud kvalifitseeritud konsulent üks kord kalendriaastas. Nõuete rikkumise korral vormistatakse kontrollaktis toidukvaliteedikavas osalejale ettekirjutus ja märgitakse nõuete rikkumise likvideerimise aeg. Seejärel teostatakse järelkontroll. Korralise- ja järelkontrolli kulud kannab toidukvaliteedikavas osaleja. Korduvate eeskirja rikkumiste või järelevalve teostamise takistamise korral võib rikkuja MTÜ juhatuse otsusega toidukvaliteedikavas osalejate nimekirjast kustutada.

Lõpptoote eriliste omaduste kontrollimise miinimumnõuded ja kord

Toidukvaliteedikavas osaleja toodangu kvaliteeti kontrollib MTÜ juhatuse poolt valitud konsulent, kellel on kutseseaduse lisas 1 esitatud kvalifikatsiooniraamistiku vähemalt 5. kutsetasemele vastav kutse valdkonnas, mis hõlmab toidukvaliteedikava raames toodetud lõpptoode. Kontrolliteostamise sagedus on vähemalt üks kord kalendriaastas.

Kontrollija hindab rohumaaaveise liha tootmist järgmiste näitajate alusel:

- karjatamine rohumaal;
- aretuse, tõugude ja pullide valiku vastavus kavale;
- kastreerimine
- pidamistingimused – jootmise korraldamine, lamamisala võimaldamine;
- talvesööda kvaliteet ja kogus – vastavus minimaalselt veise elatustarbe ja minimaalse juurdekasvu normidele.

Kontrollija kasutab hindamisel peatükis **“Lõpptoote kvaliteeti iseloomustavad põhinäitajad, mida saab kasutada kvaliteedi kontrollimisel”** kehtestatud nõudeid ja soovitusi.

Lõpptoote märgistamise kord

„Rohumaaveise liha tootmise“ kvaliteedikava alusel toodetud veiseliha tooted varustatakse kvaliteedikava märgisega, toodud lisas 1.

Igat toidukvaliteedikavas osalejat kontrollib MTÜ juhatuse poolt valitud konsulent üks kord kalendriaastas. Järelvalvevisiidi käigus kontrollitakse toidukvaliteedikava eeskirjas sätestatud nõuete järgimist. Eeskirjaga kehtestatud nõuete järgimise kontrollimiseks võetakse nõuetele mittevastava talvise koresööda kahtluse korral kontrollimise käigus sööda proov. Analüüside toetamiseks valib pädeva labori sertifitseerimisasutus. Järelvalvevisiidi kohta koostatakse akt kahes eksemplaris, millest üks allkirjastatud eksemplar esitatakse MTÜ-le. Pika tootmisprotsessi tõttu võidakse toidukvaliteedikavas osalejat kontrollida aastaringelt.

Veterinaar- ja Toiduameti teavitamise kord

MTÜ Liivimaa Lihaveis kohustub teavitama Veterinaar- ja Toiduametit järgmiste muudatuste korral:

- muutunud on MTÜ postiaadress või kontaktandmed;
- MTÜ ümberkujundamine (ühinemine, jagunemine või lõppemine);
- Taotluses esitatud andmete muutumise korral;
- Toidukvaliteedikavas osalejate nimekirja muudatuste korral.

Toidukvaliteedikava eeskirja võtab vastu ja kinnitab tootjarühma üldkoosolek.

Lisa 1. „Rohumaaveise liha tootmine“ toidukvaliteedikava tähistus.

**RIIKLIKULT TUNNUSTATUD
ROHUMAAVEISE LIHA**

**STATE CERTIFIED
GRASS-FED BEEF**

Lisa 2.

MTÜ Liivimaa Lihaveise maherohumaaveise turustamise skeem.

MTÜ Liivimaa Lihaveis asutati 2010. aastal. Ühingu asukoht on Mõniste vald, Võrumaa, Eesti Vabariik. Ühenduse põhitegevus on suunatud veiseliha turu arendamisele, mitmekesisistades kvaliteetveiselihast toodetud tooteid, nii sortimendi laiendamise kui ka spetsiifiliste uute toodete näol. Ühingu eesmärgiks on aidata ühingu liikmetel ning teistel anguse ja herefordi tõugu loomi kasvatavatel ettevõtjatel laiendada ja arendada juba toimivaid äritegevusi, tõstes seeläbi ettevõtete konkurentsivõimet. Ühingu asutasid 11 anguse ja herefordi tõugu kasvatavat ettevõtjat. Samas on iga-aastaselt kasvatatud ühing läbi kvaliteetse liha müügi käivet üle 100% aastas, mistõttu on hakatud anguse ja herefordi tõugu loomi kokku ostma ka ühingu mittekuuluvatelt ettevõtjatelt. Seoses ekspordi alustamisega läheb MTÜ Liivimaa Lihaveis üle vaid maheveiste kokkuostmisele.

MTÜ Liivimaa Lihaveise kirjeldus meetmete kohta, tagamaks maheda rohumaaveise toote nõuetekohane turule viimine

MTÜ Liivimaa Lihaveis ostab tapamaja väravas ainult mahetunnustusega ettevõtetelt mahetunnustusega lihaveiseid. MTÜ Liivimaa Lihaveis ostab rümpade transporditeenuse, võtab vastu tapamajast vastu vaid nõuetekohaselt märgistatud rümbad. Nõuetekohane märgistus tähendab: tapamaja mahetunnustuse number, tapamaja tapmise partii number, looma ID, rümba kaal, rasvasusklass, lihakusklass. Cesu Galas Kombinats 102LVFS omab mahetunnustusnumbrit ja tagab vastavalt oma enesekontrolli plaanile Liivimaa Lihaveisele maherümpade käitlemise. MTÜ Liivimaa Lihaveis ostes Cesu Galas Kombinatsi-lt maherümpade käitlemist saab enda valdusesse vastavalt MTÜ Liivimaa Lihaveise poolt etteantud lõikusskeemi alusel lõpptooted, mis on vaakumpakendatud ja märgistatud mahendõuete kohaselt, vt märgistuse näidis. MTÜ Liivimaa Lihaveis müüb vastavad tooted Liivimaa Lihasaaduste Wabrik OÜ-le.

MAHE LIHAVEISE FARM:
1. kasvatab mahe HF, AB, SA , SI ja LI
tõugu mahe lihaved

2. MAHEFARM transpordib loomad tapamajja

3. MTÜ ostab mahe loomad tapamaja
väravas

**MAHESERTIFIKAADIGA/kolmanda
osapoolle lepinguga TAPAMAJA
EE16
Või
102LVFS**
4. MTÜ Liivimaa Lihaveis ostab mahe
tapateenust

5. MTÜ Liivimaa Lihaveis transpordib väljastatud mahe rümbad mahesertifikaadiga
lihatööstusesse

**MAHESERTIFIKAADIGA LIHATÖÖSTUS
102LVFS**
6.MTÜ Liivimaa Lihaveis ostab mahe
rümpade kondistutamise teenust

7. MTÜ Liivimaa Lihaveis müüb pakendatud ja märgistatud kondistutatud lihatooded

Liivimaa Lihasaaduste Wabrik OÜ-le

